

KUIDAS RÄÄKIDA SÕJAST? MÕTISKLUS MILITAARKEELEST

SIRET RUTIKU

*“Mida su isa tööl teeb?”
“Ta ise ei tapa, ta õpetab teisi tapma.”*

See tõsieluline vestluskild uudishimuliku tsiviilelaniku ja Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste (KVÜÕA) taktikaõppejõu lapse vahel paneb meid ehk esmapilgul küll muigama, sest lapse vastus on oma otsekohesuses ja tabavuses tõepoolest jalustrabav. Samas jääks ilmselt iga muigaja häтта, kui talle esitada täiesti tõsine küsimus: kuidas oleks isa pidanud lapsele oma töö sisu seletama nii, et vastus oleks olnud “õige”? Missugust vastust me üldse peaksime “õigeks”? Arendades neid mõtteid edasi, jõuame peagi sootuks põhimõtteliste küsimusteni: kas Eesti ohvitserid oskavad väljendada oma arusaamu ja veendumusi, teadvustada endale ja teistele arusaadavalt oma töö ja vastutuse sisu ja eesmäärke?

Eesti keel

Emakeeleoskust peetakse peaaegu sama iseenesestmõistetavaks kui söömist või magamist. Selle üle hakatakse enamasti järele mõtlema alles siis, kui temast vajaka jääb, nagu näiteks võõrkeeltega kokku puutudes, samuti kõnepuude või kuulmishäire korral. Samamoodi on meie kultuuriruumis lood ka kirjaoskusega. Ehkki valdav osa meist on kirunud tabamatuid õigekirjareegleid ja saanud koolis etteütluste eest kahtesid, ei kahtle me seepärast veel oma kirjaoskuses. Ka siis, kui ikka ja jälle juhtume hädas

olema suure algustähega või kahtlema sõnade kokku- ja lahkukirjutamises, ei pea me endid kirjaoskamatuks.

Võõrkeeleoskust teadvustatakse paratamatult rohkem, selle oskuse omandamisel, säilitamisel ja arendamisel nähakse vaeva vaat et terve elu jooksul. Ent ka nende pingutuste eesmärgiks ei ole keel iseeneses, vaid ikka keel kui abivahend, mille abil teostada “elulisi” ja “tõsiseid” eesmäärke: suhelda ja tülitseada, õppida ja õpetada ja mh rääkida poliitikast, sõjast või kajastada sündmusi Bagdadis.

Eestlaste suhe oma emakeelega on kahestunud: ühest küljest ollakse ülimalt uhked selle võõrvallutajate poolt kirjakeelena jalule aidatud noore ja kaduvväikse kõnelejate arvuga keele üle, mis kujunes vähem kui sajandiga maailmatasemel kirjandus- ja teaduskeeleks. Eesti keelt ülistatakse lauludes ja kiidetakse konverentsidel. Mõisted *rahvus* ja *keel* on eestlaste keelepruugis peaaegu sünonüümid (vrd *rahvuskultuur*, *rahvusülilikool*). Teisalt tõugatakse eesti keel tahmaninase vaeslapse rolli niipea, kui pöörame võrdleva — ja võrdlus tekitab meis pahatihti kadedust — pilgu oma “rikaste ja ilusate” naabrite suunas. Uhkus vaarisade muldpõranda ja aganaleiva üle võitleb meis tänini alaväärsustundest ajendatud sakste järeleahvimis-vajadusega.

Euroopa Liidu ja NATO lävepakul (See siidist ja takuriidest kokkutraageldatud sõnakombinatsioon on parim näide sellest, et meie vaarisade muldpõrand krigiseb meil ikka veel hammaste vahel.) seistes oleme samuti sunnitud tõdema, et eesti keel on küll oma uhkuselt ja eneseteadvuselt hiiglaslik, ent kasutamisevõimalustelt väeti ning Euroopa Liidu või NATO liikmena enesekehtestamisel sootuks abitu.

Nii on Eesti lipulaevaks Euroopa-jahil ja võtmeks NATOsse astumisel inglise keel. Kuivõrd eestlased on alati trenditeadlikud olnud ning kõiksuguseid ametlikke ja mitteametlikke direktiive veerides ogara usinusega “plaani ületanud”, ei kõhelda sellelgi lävepakul emakeele au ja uhkuse maha salata ning ollakse isegi valmis senine rahvuskultuuri ja -keele kants — rahvusülilikool — ingliskeelseks muutma.

Inglise keel

Erinevalt Euroopa Liidust, kus — vähemalt teoreetiliselt — on kõik liikmeskeeled võrdsed, tunnistatakse NATOs ametlike töökeeltena vaid inglise ja prantsuse keelt.

Euroopa Liidu keelepoliitika näeb ette liikmeskeelte võrdõiguslikkuse ja edendamise tõlkimise, keeleõppe ja kultuurivahetuse teel. NATOs kui sõjalises struktuuris on oluline kiirus, efektiivsus, “interoperabiilsus” jne. Siin ei jää aega kultuurilisteks ilukõnelusteks ega tõlkenüansside analüüsimiseks. Eesti keelel NATOs kohta ei ole. Nii ei vajagi erilist põhjendamist väide, et ilmselt on Eesti kaitsevägi hetkel Eestis kõige usinamalt inglise keele õppimisega tegelev ühiskonnastruktuur, kusjuures õppeprotsessi on kaasatud kõik kihid — noored ja vanad, reamehed ja kolonelid jne. Keeleõpe — ikka inglise keele õpe — on kuulutatud üheks kolmest kaitseväge prioriteedist. Eesti kaitsevägi on saanud NATOlt ka juhised vajaliku inglise keele oskuse osas. Juhised on konkreetsed, lühikesed ja — mis peamine — numbrilised! Aastaks X peab oskama arv Y ohvitseri inglise keelt tasemel Z.

Oskuskeel ja terminoloogia

Inglise keele oskus tasemel Z ei taga siiski veel vaba suhtlemist sõjalises valdkonnas. Ühe eriala spetsialistide vaheliseks suhtlemiseks on vaja oskuskeelt, informatsiooni ühetähenduslikuks salvestamiseks ja edasiandmiseks sisaldab iga oskuskeel spetsiifilist terminoloogiat. Ka sõjaline oskuskeel on valdkonnakeskne keelenähtus, mida tavakeelekursustel ei ole võimalik “ära õppida”. Inglisekeelset sõjandusterminoloogiat ei saa omandada vaid sõnade mehaanilise tuupimise teel, selleks tuleb teada ka terminite kasutuskonteksti ning institutsionaalseid ja regionaalseid eripärasid.

Iga eriala ja teadusvaldkonna tugevuse ja arengu tagab siiski vaid emakeelse oskuskeele ja terminoloogia olemasolu ning selle valdamine. Eestikeelse sõjandusterminoloogia väljatöötamine on aga tänaseni valuküsimus. Ehkki sõjalise eesti oskuskeele korrastamise ja normeerimisega alustati juba 20. sajandi alul (sõjandusterminoloogia komisjon oli üks

esimesi terminoloogiakomisjone vastloodud Eesti Vabariigis üldse), katkes see protsess pidevate poliitiliste muutuste tõttu. Eesti taasiseseisvumise järel tuli tõdeda, et ühtne, nüüdisaegne ja eesti keele keskne sõjaline terminoloogia peaaegu puudub. On üsna tavaline, et terminoloogia arendamist, mis on niigi aega- ja vaevanõudev protsess, takistavad erinevate “koolkondade” vahelised lahkharvamused. Nii on see olnud ka eesti sõjandusterminoloogia puhul.

Lihtsaim võimalus sõnade puudusest üle saada on kasutada võõrast abi: Eesti kaitseväelaste seas on laialt levinud inglise keele ja eriti ingliskeelsete lühenditega pikitud pidžin-militaarkeelela liialdamine. Selle tulemusena kasutatakse inglise keelt tihti ka seal, kus eesti keeles saaks asjad sama selgesti ja kiirelt aetud.

Probleem

Võõrkeelte ja võõrsõnade kasutamine võib olla küll uhke ja peen, ent kauni koore all peitub tihti vesine sisu: ilma emakeeles mõtteid väljendama ei suuda me endid ka teistes keeltes arusaadavaks teha. Keeleõppest rääkides unustatakse tihtilugu emakeeleoskuse oluline roll haritlaskonna — ja sõjaväelise eliidi — kujundamisel.

Keel ja kaitsevägi

Kuidas käsitletakse kaitseväes keeleprobleemi? Sirvides ajakirja *Sõdur* numbreid, leiab lugeja üsna reeglipäraselt sõjandusterminoloogiat puudutavaid artikleid, ent mitte ainustki, mis käsitleks keeleoskuse küsimust tervikuna.

Kui Mart Mikkelsaar juhatab oma programmilise päevateemalise artikli sisse küsimusega “Kui küsida sõjaväelastelt, mida tähendavad sõnad *kaugevõitlus* ja *positsiooniteenistus*, ei oska ilmselt enamik mehi sellele täpselt vastata”,¹ siis tahab M. Mikkelsaar rõhutada eelkõige

---

¹ M. Mikkelsaar. Oskuskeel ja kaitsevägi. — *Sõdur* 2 (21), 1999. Lk 4.

terminoloogilist probleemi (jäägu siinkohal kõrvale küsimus, kas kirjelatud juhul võib tegu olla ka lihtsalt sõjaväeliste erialateadmiste lüngaga).

Loomulikult on oluline kasutada terminoloogiat korrektselt. Terminite väärkasutus võib viia sügava vääritimõistmiseni ja isegi erialavaldkonna lõhestumiseni. Ent iga eriala spetsialistid, kes neid termineid kasutavad, peaksid endale esmajoones selgeks tegema, kellena ja milleks nad neid kasutavad. Just siin tundub peituvat Eesti kaitseväes suur defitsiit, mille võib sõnastada M. Mikkelsaare ülaltoodud mõtteavaldust parafraaseerides: “Kui küsida sõjaväelastelt, mida tähendavad sõnad *ohvitserieetika* ja *ohvitserikutse*, ei oska ilmselt enamik mehi sellele täpselt vastata”.

Nende mõistete puhul ei ole tegemist oskussõnadega, mis osutavad mõnele reaalsele objektile või füüsilisele nähtusele ja mille tähendus on võimalik — ükskõik mis keeles — pähe õppida. (Ohvitseri)eeetika on abstraktne mõiste, mis defineerub vaid aktiivse enese- ja ühiskonna-refleksiooni, isikliku kogemuse ja mõtestatud tegevuse tulemusena. Inimene ei ole oma olemuselt eetilise, vaid õpib eetiliselt käituma ja toimima vaid ühiskonna, kasvatus- ja hariduse koosmõjul.

Keel ja ohvitser

Eelneva taustal kerkib üles küsimus ohvitserikandidaatide arusaamadest ja nende väljendamise oskusest. Kõige selgemini ilmnevad need autori arvates KVÜÕA sisseastumiskatsetel kutsesobivusvestlustes ja esseedes. Pilt, mis küsijale *resp.* lugejale noormeeste mõttemaailmast ja ohvitserinägemusest avaneb, on oma sisult lootusandev, ent vormilt kohati suisa tragikoomiline.

Niisiis, kui küsida KVÜÕA kadetikandidaatidelt, mis on ohvitserieetika, on vastuseks üldjuhul konarlikud selgitused vormikandmis-eeskirjade, korrektse käitumise, hügieeni ja viisakusreeglite järgimise vms vallast. See tähendab, et aetakse segamini eetika ja etikett. Paremal juhul tsiteeritakse Sunzi'd või nimetatakse eeskujudena suurmehe sõjaajaloost, aga ka sel puhul ei ole vastus eetika, vaid ehk kirjanduse või ajaloo vallast. Üks markantsemaid näiteid pärineb 2003. a kutsesobivus-vestlusest. Pärast seda, kui komisjon oli edutult püüdnud ühelt kandidaadilt

teada saada tema nägemust oma tulevases elukutsest ja ohvitseritöö olemusest (noormees ei näinud isegi aru saavat, mida talt küsitakse), üritas komisjon aidata kandidaati võrdluse kaudu. Dialoog kujunes järgmiseks:

- Mis vahe on ohvitseril ja näiteks elektri kaupade poes müüjal?
  - **Ohvitser ei puutu tavaelanikega kokku, müüja suhtleb massidega iga päev.**
- Noh, aga võrdleme ohvitseri ja talupoega Lõuna-Eestis?
  - **Ohvitseri töö on vastutusrikas, talupoeg nokitseb midagi põlve otsas omaette.**

Kui küsida kandidaatidelt, miks nad on otsustanud valida sõjaväelise karjääri, on vastused sama konarlikud. Enamik noormehi nimetab oma motivatsioonina seda, et neile meeldib teisi juhtida. Samas ei oska nad selgitada, mida nad juhtimise all mõistavad. Taas saab tuua kurioosse näite kutse sobivusvestlusest:

- Miks te soovite saada ohvitseriks?
  - **Mulle on alati meeldinud arvutid ja relvad.**

Kokkuvõtvalt võib väita, et paljudel ajateenistuse läbinud noormeestel, kes soovivad asuda õppima KVÜÕAsse, puudub kindel nägemus ohvitserikutsest, ohvitseri rollist ühiskonnas ning vastutusest riigi ja rahva ees — või ei oska nad oma nägemust arusaadavalt väljendada. Oma rolli nähakse vaid lähtuvalt senisest kogemusest konkreetses väeosas konkreetsel positsioonil. Tsiviilühiskond (riik) üldjuhul tulevase ohvitseri ei huvita, oma tööd ja elu tsiviilühiskonnas toimuvaga ei seostata. Kirjeldatud olukorras on ilmselge, et KVÜÕA-l lasub — lisaks erialateadmiste ja -oskuste õpetamisele — suur vastutus: kujundada kadettides arusaama Eesti Vabariigi ohvitserist.

Et ajateenistusse astuvad noormehed ise aatelite mõtete peale ei tule, seda ei saa neile pahaks panna. Ent ajateenistuse läbinud ja ohvitseri karjääri alustada soovivad noorukid ei tohiks enam juhtimise ja käskimise vahele võrdusmärke tõmmata. Nii jääbki õhku küsimus: kõnealused kadetid tulevad KVÜÕAsse väeosadest, ajateenistusest, on läbinud nooremallohvitseri kursuse, töötanud jao- või isegi rühmaülemana jne. Kas neile sõjaväes tõesti kogu selle aja vältel ei ole räägitud ohvitserikutsest, ohvitserieetikast (mitte etiketist!), ohvitseri rollist ühiskonnas, s.t lihtsalt õpetatud neid järele mõtlema oma tegevuse üle?

Kadetikandidaatide üldist arutlemis- ja analüüsivõimet kontrollitakse KVÜÕA sisseastumiskatsetel ka essee kirjutamisega. Lähtuvalt katsetel ja õppeprotsessis saadud kogemustest pakutakse igal aastal välja uued kirjanduslikud, päevakajalised ja sõjanduslikud teemad. Essee tulemused kinnitavad kutsesobivusvestluse tõdemust: kandidaatide nõrgaks küljeks ei ole — vastupidiselt levinud arusaamale — niivõrd õigekiri kui arutlus-, üldistus- ja abstraherimisoskus ning oskus oma isiklike mõtteid ja tõekspidamisi arusaadavalt väljendada. Kirjanduslike teemade puhul, mida valitakse kõige vähem, ei torka see puudus eriti silma. Teistsugune on olukord sõjaliste teemade puhul, mida üldjuhul valitakse kõige sagedamini.

Järgnevad väljavõtted KVÜÕA sisseastujate sõjandusteemadel kirjutatud esseedest aastatel 2000–2002 annavad ilmeka ülevaate KVÜÕA kadetikandidaatide eneseväljendusprobleemidest.

Teema: *Ajateenistus vs palgaarmee (2000).*

Selle teema valinud arvukate kandidaatide kirjatöodes kajastub noormeeste suur mure ja vastutustunne Eesti omariikluse püsijäämise pärast, mille tagatisena nähakse noorsoo isamaalise kasvatusel paranamist ning rahva üldise kaitsetahte tõstmist. Isamaaliste tunnete väljendamine takerdub kahjuks paljudel juhtudel keelelises küündimatuses, moondudes kohati halenaljakaks ärplemiseks:

- “Kes muu kui sõdur teab, mismoodi peaks riiki kaitsma ja milline on meie kaitsevõime agressori vastu. Kogu selle jutu võtaks kokku oma isikliku arvamusega, et kutsume siiski mehed ajateenistusse, õpetame nad sõdima ja saadame koju tagasi.”
- “Ma olen täiesti nõus väitega: “Need, kes ei taha teenida või ei poolda praegust ajateenistuse vormi, on lihtsalt vähe-isamaalised mõkud.””
- “Väikeriigis nagu Eesti oleks ainus võimalik lahendus hästi väljaõpetatud ja relvastatud rahvas...”
- “Kõik aga koondub lõpuks sellele igivanale mõttele: “Raha paneb rattad käima.””

Teema: *Mundriau (2000)*

Selle teema väljapakumine oli ajendatud kogemusest, et ohvitseridel on lootusetult segamini mõisted *etika* ja *etikett*. Esseed tõestasid sama ka kadetikandidaatide kohta. Konkreetse mõiste *munder* seostamine abstraktse *au*-mõistega tekitas kadetikandidaatides ilmselt sedavõrd suure

segaduse, et tihtilugu näis kirjutaja suisa unustanud olevat, kuidas ta seni *au* on tõlgendanud:

- “Enesestmõistetavalt ei esine mundriau ainult sõjaväes. Kõik ühinged, organisatsioonid, institutsioonid ja seda kuni tänavakampadeni omavad aukoodekseid, mis on oma mõistelt lähedased mundriaule. Kuid mundriauust saame rääkida ainult nende juures, kes oma kuuluvust avalikult demonstreerivad.”
- “Minu jaoks tähendab mundriau teatud privileegi ehk eesõigust. Seda omavad inimesed on valitud ja haritud. Praegu tänavalt tulnud noor ajateenija peaks saama rohkem isamaalist kasvatust ja rangemat distsipliini. Kui ta hiljem otsustab, et soovib jääda üleajateenijaks, on see tugevaks aluseks, saada mundriau vääriliseks.”
- “Mida eeldab munder mundrikandjalt? Loomulikult seda, et inimene peab omama vastavat haridust, olema intelintne [sic!], aus ja lojaalne.”
- “Nii et ole ise tubli, austa tööd ja vaeva, siis ka väärid mundriau.”
- “Lõpetuseks võib siis öelda, et ükski pere ei koosne ainult ideaalsetest liikmetest, vaid et seal võib olla ka hälvikuid.”

Teema: *Mis on sõdade sõnum? (2001)*

Õppetöös täheldavad KVÜÕA keelekeskuse (tsiviil)õppejõud kahetsusväärset sageli kadettide seas sallimatust ja agressiivset “võitlusvalmidust”. Just viimase põhjuste väljaselgitamiseks pakuti välja nimetatud teema. Tulemused olid masendavad. Ajateenistuse läbinud noormehed jäävad hätta nii sõja, vaenlase kui ka omanenese seisukoha formuleerimisega. Alljärgnevad esseenäited (ja neist eriti viimane) panevad oma “filosoofilise mõtlematusega” tõsiselt muret tundma, milliseks võivad kujuneda taoliste sõdurite sõjategevuse tagajärjed:

- “Sõda — see sõna lõikab hetkega inimese hallist argipäevast, koheselt tulevad silmade ette kuulid, mis lendavad ning peatuvad kas vastu soomusmasinate või tankide soomust, sageli isegi inimkehades.”
- “Vaenlane on rünnatav elusolend või objekt, mida tahetakse hävitada. Kõikidel on mingi vaenlane, olgu see siis palav ilm, mõni inimene, koer.”
- “Sõdade sõnumiks on see, et osad rahvad püüdlevald oma vabariigi poole, teised jällegi tahavad paremaid elamistingimusi ja sellepärast ei

lakka maailmas ka sõjad, sest alati on midagi paremat, mille poole püüelda. Kui ei saa rahumeelselt, saab seda sõjaga.”

- “Omaenda tulevikule vaadates, mida ma alles püüan luua, on mul soov saada sõduriks. Tean, et sellega kaasnevad suured kohustused ja pingutused. Sest tean, et kui ma ei ürita, ei saa ma mitte midagi ehk ei jõua mitte kuhugi.”
- “Kokkuvõttes võin öelda, et mina leidsin enda jaoks sõja sõnumi ning et minu jaoks tähendab ta kaost. Olgu tegu väikeste või suurte sõdadega, kaos on alati kohal. Ja kuna kaos sisaldab eneses taassünni sädet, siis [sõja] sõnum lausena kõlaks vast järgmiselt: “Kaoses peitub taassünd.” Arvatavasti kõlaks lause ladina keeles paremini, kuid mina kahjuks ei oska seda keelt.”

Teema: *Milleks sõdurile raamat? (2002)*

Nii kutsesobivusvestlustes kui ka õppetöös on aastate vältel selgunud kasin lugemus kadettide seas. Harituse ja laia silmaringi teemal arutledes piirduvad kadetid käskude-keeldude tundmise-mittetundmise näidetega. Selgitusele, et (ilu)kirjandust on ka sõduril vaja lugeda silmaringi avardamiseks, sai üks KVÜÕA tsiviilõppejõud kadetidelt vastuseks: “Aga mis meie silmaringil häda on?” Selle kogemuse pinnal pakuti välja nimeetatud esseeteema, et tutvuda ajateenistuse läbinud noormeeste arusaamade lugemisest ja eneseharimisest. Esseid lugedes jääb mulje, et noormehed arvavad end kohustatud olevat häbenema ilukirjanduse lugemist. Mõiste *raamat* on taandanud *määrustiku* võrdkujuks:

- “Juba esimese eesti Vabariigi kaitseväärmäärustikus oli kirjas, et sõdur peab pidevalt tegelema enda vaimse ja füüsilise tervise arendamisega. Mis arendaks paremini vaimset tervist ja tõstaks motivatsiooni kui mitte raamat. Näiteks hea ja tark raamat (olgu selleks miinipilduja õpik, rivimäärustik või sõjaromaan) suudab mitmeid kordi paremini motiveerida kui ülema poolt rivi ees karjutud “lubadused”, sest teadmine — mida rohkem sa tead, seda vähem sa jooksed — paneb nii mõndagi raamatut lugema.”
- “Ajateenijate lemmikraamatuteks on “Üksikvõitleja õpik”, koos põnevate piltide ja joonistega. Võiks lausa öelda, et see on raamat, millesse sõdur armub. Tihtilugu loetakse see raamat läbi juba esimestel teenistusnädalatel. Põhjus on arvatavasti selles, et noor sõdur vajab infot, millest luua enesele pilt maailmast, kuhu ta on sattunud. [...]

Lõppude lõpuks jääb järgi ainus kindel igavuse tapja, mis ei vaja elektrit, basseini ega toitu. Jutt on raamatust.”

- “Kui sõdur loeb raamatut, siis ta kindlasti süveneb sellesse. Ta samastub oma mõtetes raamatu tegelastega. See aga omakorda kahandab antud hetkel reaalsustaju ja valmidust võtta vastu reaalselt olulisi otsuseid. Lisaks hakkavad raamatu tegelased teda ka mõned hetked hiljem mõtetes segama, et miks nii ja mitte teisiti. See on ju halb, kui selle asemel, et mõelda antud hetkel olulisi mõtteid, mõeldakse hoopis viimati loetud raamatutest.”
- “Kas Nietzsche või veel mõne fašistlikult mõtleva kirjaniku teoste lugemine ei vii liigsele agressiivsusele? Ka see on võimalik. Tegelikuses ei tohiks nõnda kergesti mõjutatav inimene üldse armees teenida. Ühel tõsisel kaitseväelasel laieneb fašistliku kirjanduse lugemisest vaid silmaring.”
- “Küsimus, milleks sõdurile raamat, võiks jääda üldse esitamata, sest raamatutel on sõduri elus tähtis osa. Sõduril on raamat, mille järgi ta elama peab ja raamat, kuidas võidelda tohib.”

Keel ja ühiskond

Eestis on välja kujunenud militaar- ja tsiviilelanikkonna terav eristamine. Sõjaväelastele meeldib nimetada end militaarühikonnaks, seega riigiks riigis ja kujutada olukorda sellisena, et tsiviilelanikud ei saagi aru saada sellest, mis militaarühikonnas toimub, millest “asjatundjad” räägivad. Sõjaväelaste keelepruuk, kuivõrd seda mõistetakse oskuskeelena, on vaid sõjaväe siseasi.

Pikema demokraatia ja suuremate sõjaliste kogemustega maades on sõjaväe tegevuse ja ka keelekasutuse (mitte oskuskeele!) ühiskondlik kõlapind tunduvalt laiem ja pikkade traditsioonidega.

Sõdade teemal julgevad ja võivad sõna võtta kõik ühiskonna liikmed, ilma et neid kohe tsivilistidest võhikutena sõjaväelisse häbiposti pandaks. Näite võib tuua lähiminekust: Kosovo kriisi ajal puhkes mitmes Lääne-Euroopa riigis ühiskondlik pahameeletorm sõjategevuse NATO-poolse “pseudo-eufemistliku” kajastamise üle. Erilise kriitika osaliseks sai näiteks sõjandusliku hämamisväljendi *collateral damages* (eesti keelde

võiks selle sõnaühendi tõlkida *kaasnevad kahjud*) kohaldamine suure hulga süütu tsiviilelanikkonna hukkamise tähistamiseks, mh ka NATO enese vägede tegevuse kaudu. *Collateral damages*'i saksakeelse tõlkevariandi *Kollateralschaden* (või *Begleitschaden*) valis Saksamaa auväärne keelekomisjon isegi 1999. aasta ebasõnaks. Sama komisjon valis muuseas 20. sajandi ebasõnaks samuti sõjandus(ajaloo)valdkonnast pärit sõna *Menschenmaterial* (e. k inimmaterjal).

Sarnast diskussiooni on Eestis praegu veel raske ette kujutada. Sõjateaduse, sõjakunsti ja sõja filosoofiliste käsitlustega on siinmail võimalik tutvuda vaid tõlgete vahendusel, ent ükski tõlge ei asenda algupärase ideede geneesi. Seepärast taandub kogu diskussioon Eesti kaitseväge, NATO ja välismissioonide ümber ikka vaid konkreetsele ja käegakatsutavale — rahale, relvastusele või ohule idast. Küsimus, milleks ja kuidas seisukohti väljendatakse, ei tõstatu.

Keel ja KVÜÕA

Kaitseväge Ühendatud Õppeasutustel lasub Eesti ainukese sõjaväelist kõrgharidust pakkuva õppeasutusena ühiskonna ees tohutu vastutus — kasvatada haritud, mõtlevat ja vastutustundlikku ohvitserkonda. Sellisena peaks KVÜÕA lähiaastatel kujunema Eesti sõjateaduse ja sõjaväepedagoogika keskuseks. Nende eesmärkide saavutamiseks on KVÜÕA õppe- ja teadustöö peamiseks ülesandeks õpetada tulevasi Eesti ohvitseri mõtlema ja oma mõtteid väljendama eelkõige oma emakeeles ja alles siis teistes keeltes — et neid mõtteid edasi anda ülemana oma alluvatele, vanemana oma lastele ja rahutagajana oma kolleegidele välismaal.

Siret Rutiku (Ph.D.),
KVÜÕA keelekeskuse juhataja.